

РОЗДІЛ 4

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.91

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/52>

ОБОВ'ЯЗОК КРЕДИТОРА ЗАПОБІГАТИ ВЛАСНИМ ЗБИТКАМ: ПРИНЦИП ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ ЩОДО УПУЩЕНОЇ ВИГОДИ ЧИ СТАЛІНСЬКИЙ АНАХРОНІЗМ?

THE CREDITOR'S OBLIGATION TO PREVENT HIS OWN DAMAGES: THE PRINCIPLE OF LOST PROFIT DISPUTE RESOLUTION OR A STALINIST ANACHRONISM?

Марченко В.Б., к.ю.н.,

професор кафедри приватного права

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Робота присвячена питанню про те, чи є вжиття кредитором у зобов'язанні достатніх заходів для запобігання власним збиткам обов'язковою умовою для їх відшкодування, і якими правовими джерелами обґрунтована така вимога. Безпосередньо тут досліджується правомірність застосування вказаної правової позиції як підстави обґрунтування відповідних судових рішень, але не правомірність самих цих рішень. Перш за все, щодо вказаної позиції ми спробуємо визначити її логічний зміст, правову обґрунтованість та витоки її походження.

Зроблено висновок, що у сучасній правовій парадигмі досліджувана судова позиція є логічно і юридично беззмістовною. Зобов'язуючи кредитора запобігати власним збиткам у контексті упущеної вигоди, вона відмовляє останньому у самій ідеї і намірах мати вигоди від зобов'язальних правовідносин. Водночас, така позиція є дискримінаційною щодо кредитора, оскільки його право на відшкодування збитків гарантоване цивільним законодавством України і не передбачає вищенаведеної умови. Тож, застосування такої позиції позбавляє кредитора права на повноцінний захист своїх майнових прав та інтересів.

Умовно такий судовий підхід можна назвати принципом обов'язку кредитора запобігати власним збиткам. Застосовуючи цей принцип у своїй практиці господарські суди з необґрунтованих підстав фактично сприяють перекладенню відповідальності за порушення зобов'язання з боржника на кредитора. Такий принцип за своїм змістом суперечить самій ідеї цивільних прав, оскільки фактично позбавляє кредитора права на захист від порушення зобов'язання боржником шляхом відшкодування упущеної вигоди.

За побіжними ознаками принцип обов'язку запобігання власним збиткам походить, імовірно всього, із радянського спадку одержавленої економічної і судово-правової системи сталінських часів, тобто, по суті виглядає сталінським анахронізмом. Тож, господарські суди мають перевірити походження, логічну і юридичну змістовність, нормативно-правові підстави і правомірність застосування принципу обов'язку запобігання власним збиткам.

Ключові слова: порушення зобов'язань, відшкодування збитків, упущена вигода (неодержані доходи), господарські суди, вирішення господарських спорів, правові позиції господарських судів.

The article focuses on the issue of whether the creditor's taking sufficient measures in the obligation to prevent own losses is a mandatory condition for their compensation, and what legal sources justify such a requirement. The legality of the application of the specified legal position as a basis for substantiating the relevant court decisions is directly investigated here, but not the legality of these decisions themselves. First of all, regarding the specified position, we will try to determine its logical meaning, legal validity and origins of its origin.

The author concludes that in the modern legal paradigm the judicial position under investigation is logically and legally meaningless. Obliging the creditor to prevent his own losses in the context of lost profit, it denies the latter the very idea and intention to benefit from the relations of obligation. At the same time, such a position is discriminatory against the creditor, since his right to compensation for damages is guaranteed by the civil legislation of Ukraine and does not provide for the above condition. Therefore, the application of such a position deprives the creditor of the right to fully protect his property rights and interests.

This judicial approach can be conditionally called the principle of the creditor's obligation to prevent its own losses. Applying this principle in their practice, commercial courts, for unfounded reasons, actually contribute to the transfer of responsibility for breach of obligation from the debtor to the creditor. Such a principle in its content contradicts the very idea of civil rights, as it actually deprives the creditor of the right to protect against the debtor's breach of obligation by way of compensation for lost profits.

According to cursory indications, the principle of the duty to prevent one's own losses most likely originates from the Soviet legacy of the economic and legal system inherited from Stalin's times, that is, it essentially looks like a Stalinist anachronism. Therefore, commercial courts should verify the origin, logical and legal content, regulatory and legal grounds and legitimacy of the principle of the duty to prevent one's own losses.

Key words: breach of obligations, compensation for damages, lost profit (unearned income), commercial courts, resolution of commercial disputes, legal positions of commercial courts.

Правники, які так чи інакше, а особливо у практичному аспекті, досліджують питання відшкодування збитків у формі упущеної вигоди (неодержаних доходів) внаслідок порушення зобов'язання, скоріше за все знайомі із правовою позицією, яка звучить наступним чином: «якщо ж кредитор не вжив достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх, шкода з боржника не стягується». Важливо підкреслити, що ця позиція широко вживається господарськими судами саме у контексті того різновиду збитків, які відомі як непрямі збитки або неодержані доходи чи упущена вигода.

Чим привертає дослідницьку увагу вищезазначене формулювання? Перш за все, своєю смисловою двозначністю, а також відсутністю якогось прямого і очевидного зв'язку із сучасними нормативно-правовими приписами. Водночас, за даними пошукової системи Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) ця правова позиція лежить в обґрунтуванні понад 700 судових рішень господарських судів у широкому часовому проміжку аж до сьогоднішніх днів. Насправді, можна припустити, що таких рішень суттєво більше, оскільки як відомо, публічний

доступ до судових рішень став обов'язковим фактично починаючи лише з 2006 року, коли їх і почали вносити в ЄДРСР [1] на підставі Закону України «Про доступ до судових рішень» [2].

Як свідчить пошукова система ЄДРСР, найраніше вміщене у ній рішення, базоване на вказаній правовій позиції, датується 25 липня 2012р. по справі № 5023/2363/12 [3]. Останнє, на день складення цього тексту, датується 02 квітня 2024р. по справі № 910/16643/23 [4]. Отже досліджувана правова позиція є цілком актуальною на сьогодні. У переважній більшості сутність рішень з цієї вибірки господарських справ полягає у відмові у задоволенні вимоги щодо відшкодування збитків у формі упущеної вигоди.

Наш дослідницький інтерес у цій роботі спрямований не на самі по собі відмови і їх правомірність у задоволенні позовів щодо упущеної вигоди, а на одну з конкретних правових підстав відповідних судових рішень. Вимагає дослідження питання, чому такі рішення базуються на правовій позиції, яка виглядає логічно суперечливою і не має прямого посилання на відповідні нормативно-правові чи інші джерела права. Наше припущення щодо наслідків конституювання такої позиції полягає у тому, що вона, не базуючись на праві, «явочним порядком» веде до встановлення обов'язку кредитора запобігати власним збиткам як принципу вирішення господарських спорів щодо відшкодування упущеної вигоди, що фактично, позбавляє кредитора права на захист своїх майнових інтересів таким способом.

Тож, питання про те, чи є вжиття кредитором у зобов'язанні достатніх заходів для запобігання власним збиткам обов'язковою умовою їх відшкодування, і якими правовими джерелами обґрунтована така вимога, – є головним предметом даного дослідження. Підкреслимо, що безпосередньо ми досліджуємо правомірність застосування вказаної правової позиції як підстави обґрунтування відповідних судових рішень, але не правомірність самих цих рішень. Перш за все, щодо вказаної позиції ми спробуємо визначити її логічний смисл, правову обґрунтованість та витоки її походження.

Науково-практичні публікації щодо відшкодування упущеної вигоди та правових підстав відповідних судових рішень переважно носять констатуючий характер і не деталізують проблемних аспектів [5; 6; 7]. Існують, щоправда нечисленні, публікації, що відкривають певні історичні аспекти проблематики упущеної вигоди, які однак потребують розвитку і поглиблення [8].

Переходячи до основної частини нашої роботи, давайте ще раз уважно подивимось на формулювання досліджуваної правової позиції: «якщо ж кредитор не вжив достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх, шкода з боржника не стягується». Спробуємо її приміряти до реальної судової фабули, де позивач намагався відшкодувати упущену вигоду внаслідок порушення недоговірної зобов'язання відповідачем.

Взглянемо для прикладу останнє з вищезазначених судових рішень про відмову у відшкодуванні збитків, що базується на вказаній правовій позиції [4]. Позивач, суб'єкт господарювання (СГ) ТОВ «Цегла вашого дому», просив у господарського суду відшкодувати збитки, що виникли внаслідок неправомірного зупинення спеціального дозволу на користування надрами. Держгеонадра видала відповідний наказ, як вона зазначає, за зверненням Служби безпеки України (СБУ). У подальшому рішенням адміністративного суду вказаний наказ було визнано протиправним та скасовано. Таким чином, упродовж близько 2-х років СГ був позбавлений можливості здійснювати свою діяльність, і як можна припустити, зазнав певних збитків у формі неoderжаних доходів.

Далі, звертаючись до відмови господарського суду у даній справі задовольнити вимогу щодо відшкодування цих збитків рішенням, яке базується у т.ч. на досліджуваній правовій позиції, спробуємо приміряти цю позицію до можливих дій СГ щодо вжиття «достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх». Які заходи, для прикладу, міг би вчинити СГ, – переконати

СБУ відкликати своє звернення, переконати Держгеонадра проігнорувати звернення СБУ? Виглядає так, що у межах можливостей і правомірної поведінки СГ такі заходи важко знайти, якщо взагалі можливо. Даний приклад є характерним, щонайменше, для значної частини із категорії рішень господарських судів щодо відмови у відшкодуванні непрямих збитків, у мотивувальній частині яких зазначається правова позиція щодо невжиття кредитором «достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх». Ні у загальному вигляді, ні в конкретних прикладах суди не визначають зміст поняття таких «запобіглих» заходів, критерії їх достатності чи недостатності. Лише загальна формула і ніяких роз'яснень щодо неї.

Важко припустити, щоб суд мав на увазі, що кредитор має виконувати обов'язки замість боржника. Уявімо, що у якомусь зобов'язанні у кредитора дійсно була можливість, наприклад, виконати якусь роботу замість боржника, і таким незвичайним способом уникнути власних збитків. У договірних зобов'язаннях така можливість може бути передбачена договором, але чи може такий підхід бути обов'язковою умовою відшкодування упущеної вигоди, що ґрунтується на нормі права? Це напевно, була б мрія кожного боржника, щоб кредитор самостійно, а бажано, ще й за свій рахунок був зобов'язаний вживати заходів щодо запобігання виникненню власних збитків. Та навряд чи такий підхід відповідає самій ідеї зобов'язальних правовідносин, коли зокрема, кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку, що й передбачено ст. 509 ЦКУ [9]. Тож, у контексті сучасної зобов'язально-правової парадигми імперативна вимога щодо вжиття кредитором «достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх» виглядає логічно суперечливою і юридично непояснюваною.

Отже, на якій нормативно-правовій підставі суди вимагають від кредиторів вживати «достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх», як щонайменше, однієї з обов'язкових умов відшкодування непрямих збитків? Звернемося до судового рішення, де досліджувана правова позиція вживається у контексті конкретної норми цивільного законодавства, яка імовірно, зможе надати необхідне пояснення [10].

У даній справі позивач звернувся до суду, окрім іншого, також про стягнення упущеної вигоди, яку він розраховував отримати на підставі договору оренди третьою особою належного йому на праві власності приміщення, однак не зміг реалізувати договір оренди через незаконне зайняття цього приміщення відповідачем.

Мотивуючи свою відмову щодо упущеної вигоди, суд застосував досліджувану нами правову позицію наступним чином, дослівно: «Відповідно до ч. 4 ст. 623 ЦКУ при визначенні неoderжаних доходів (упущеної вигоди) враховуються заходи, вжиті кредитором щодо їх одержання, тобто, якщо кредитор не вжив достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх, шкода з боржника не стягується.» [10]. Іншими словами, з одного боку, кредитор має вжити заходи щодо отримання упущеної у подальшому вигоди (наприклад, укласти договір оренди), а з іншого – вжити достатніх заходів, щоб запобігти збитків у формі упущеної вигоди (наприклад, відмовитись від договору оренди і т.ч., від свого майнового інтересу або якимось чином змусити боржника-порушника виконати зобов'язання чи виконати його самому, щоб вигода збулася)

Але ж по-перше, із нормативного засновку ч. 4 ст. 623 ЦКУ про те, що для отримання права на відшкодування неoderжаних доходів кредитор має спершу вжити заходів щодо їх отримання, аж ніяк не витікає логічний висновок, що кредитор має вживати «достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків». А по-друге, ці дві частини у реальності скоріше суперечать одна одній. Давайте вдумаємось, якими заходами з боку кредитора можна запобігти виникненню збитків у вигляді неoderжаних доходів? Виконання кредитором обов'язку замість боржника-порушника може передбачатись договором, але

законодавство такого обов'язку кредитора не передбачає, до того ж, переважно, такої ситуації і фактично не виникає, особливо, у недоговірних зобов'язаннях. Тож, єдино можливим варіантом виглядає те, що кредитор має взагалі відмовитись від будь-яких намірів, і відповідно, заходів щодо одержання цих доходів. Виходить, для відшкодування недержаних доходів кредитор має «вжити заходів» для відмови від таких доходів. Тобто, висновок у вищенаведеному судовому положенні суперечить засновку відповідно до зазначеної норми ЦКУ. Отже, досліджувана правова позиція очевидно не відповідає нормі ч. 4 ст. 623 ЦКУ, яку ця позиція намагається взяти за основу свого походження.

Таким чином, відмовляючи у відшкодуванні упущеної вигоди за формулою «якщо ж кредитор не вжив достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх, шкода з боржника не стягується», суд фактично зобов'язує кредитора запобігати власним збиткам у якості обов'язкової умови відшкодування упущеної вигоди, яка однак цивільним законом не передбачена. Водночас, нормативно визначені умови і підстави для повної чи часткової відмови кредитору у відшкодуванні збитків передбачені цілим рядом статей ЦКУ, це зокрема, ст. 613 «Прострочення кредитора», ст. 614 «Вина як підстава відповідальності за порушення зобов'язання», ст. 616 «Правові наслідки порушення зобов'язання з вини кредитора», ст. 623 «Відшкодування збитків, завданих порушенням зобов'язання». Але ніякі норми ЦКУ не зобов'язують кредитора вживати «достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх» як умови відшкодування упущеної вигоди. Існує норма, відповідно до якої суд вправі зменшити розмір збитків, стягваних з боржника, але не відмовити у їх стягненні взагалі. Так, відповідно до ч. 2 ст. 616 суд має право зменшити розмір збитків та неустойки, які стягуються з боржника, якщо кредитор умисно або з необережності сприяв збільшенню розміру збитків, завданих порушенням зобов'язання, або не вжив заходів щодо їх зменшення. Але, як бачимо, тут не йдеться про вжиття «достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків», і нам не вдалося знайти судові рішення, яке б використало цю статтю, відмовляючи у стягненні упущеної вигоди. Тож ми мусимо прийти до висновку, що на сьогодні в українському законодавстві немає правової норми, якою можна було б обґрунтувати правову позицію «якщо ж кредитор не вжив достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх, шкода з боржника не стягується».

А тим часом відповідно до Господарського процесуального кодексу (ГПК) судові рішення мають ґрунтуватися на нормах права, інакше такі рішення втрачають основу своєї легітимності. Так, відповідно до п. 7 ч. 4 ст. 238 ГПК у рішеннях суду мають зазначатися норми права, які застосовував суд, та мотиви їх застосування [11]. Апеляційна постановка відповідно до п.п. г) п. 3 ч. 1 ст. 282 складається у т.ч. із зазначенням висновків за результатами розгляду апеляційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд апеляційної інстанції. Касаційна постановка відповідно до п.п. в) п. 3 ч. 1 ст. 315 складається у т.ч. із зазначенням висновків за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд.

Відповідно до ч. 4 ст. 11 ГПК суд застосовує при розгляді справ практику Європейського суду з прав людини як джерело права. Європейський Суд з прав людини вказує, що відповідно до його усталеної практики, відображаючої принципи належного здійснення правосуддя, рішення судів мають адекватно визначати підстави, на яких вони базовані [12].

Далі черга звернутись до, можливо, найцікавішого аспекту досліджуваного питання, а саме, – історичного. Адвокат Р. Титикало у своїй публікації навів імовірні витоки походження досліджуваної нами правової позиції господарських судів України [8]. У даному дописі автор посилається на відповідні положення радянського законодавства і судово-арбітражної практики, які у контексті нашого дослідження неможливо обійти увагою.

Радянська правова і судово-арбітражна парадигма лише на папері визнавала право на відшкодування упущеної

ної вигоди, фактично ж зводила його нанівець. Зокрема, доведення непрямих збитків було зведено зі сфери достатньої імовірності до рівня реального факту таких збитків. Так, практикою було встановлено, що вимога одного соціалістичного підприємства до іншого щодо відшкодування неотриманого планового прибутку може бути пред'явлена лише по завершенню відповідного планового періоду. Тобто, коли документально буде зафіксовано розбіжність між планом і фактом.

Другою обов'язковою умовою права на відшкодування збитків радянська парадигма ставила умову т.зв. «реальності», яка передбачала, що соціалістичне підприємство має вжити всіх необхідних заходів для уникнення простою. Зокрема, радянський юридичний словник від 1953 р. каже, що «судово-арбітражна практика на позитивні збитки в майні поширила поняття реальних збитків. Так, якщо постачальник своєчасно не відвантажив замовнику сировину, то останній зобов'язаний зробити все можливе для переключення свого підприємства на інші види сировини і тим самим відвернути простій підприємства і пов'язані з простоем збитки. Якщо ж замовник не вживе всіх необхідних заходів, то викликані простоем збитки будуть розглядатися як «нереальні» і у відшкодуванні їх з постачальника буде відмовлено» [8].

Перш за все, спостережливий читач, напевно вже помітив, що якщо в останньому реченні наведеної цитати термін «замовник» замінити на «кредитор», а «постачальник» – на боржника, то ми фактично і отримуємо по суті ту саму, досліджувану нами правову позицію господарських судів сучасної України.

А по-друге, звернімо увагу на принципову відмінність сучасної цивільно-правової парадигми, базованої на незалежності і автономії волі суб'єктів, від радянської одержавленої концепції. Згідно із останньою кредитор фактично ставився в обов'язок відвернути простій, а отже і власні збитки, які проте по суті були державними, чого радянська держава і намагалась уникнути будь-якими, у т.ч. незвичайними способами, зокрема, перекладаючи відповідальність за порушення зобов'язання значною мірою з боржника на кредитора. Радянська парадигма переслідувала свою специфічну мету – перш за все, будь-яким шляхом відвернути простій і збитки, а не знайти винного у порушенні зобов'язання і притягти його до відповідальності. І кредитор, і боржник фактично рівною мірою ставились відповідальними перед державою за недопущення простою.

В радянській тотальній системі і кредитор, і боржник були власністю держави, і у випадку порушення зобов'язальних відносин вона не бачила особливого сенсу, щоб розбиратися у суді, хто з них правий, а хто – ні, такою мірою, щоб перекладати кошти з однієї кишені в іншу у формі присудження відшкодування збитків одному за рахунок іншого у рамках єдиної загальнодержавної власності.

Імовірно відголоски одержавленої системи часом і сьогодні можуть лунати у правових настановах пострадянської України. Зокрема, стаття 193 Господарського кодексу України, яка визначає загальні умови виконання господарських зобов'язань, у ч. 2 каже, що кожна сторона повинна вжити усіх заходів, необхідних для належного виконання нею зобов'язання, враховуючи інтереси другої сторони та забезпечення загальногосподарського інтересу [13]. Тож, зміст і межі цього «загальногосподарського інтересу» вимагають уважного і адекватного тлумачення відповідно до сучасної цивільно- і господарсько-правової парадигми.

Кредитор зобов'язувався радянською державою запобігати простою державних підприємств, в інакшому разі ця держава карала його «невідшкодуванням» збитків. Застосовуючи радянську формулу сьогодні, чи не виходить так, що сучасні українські господарські суди продовжують карати українських суб'єктів радянським «багатом»? Зобов'язуючи суб'єктів запобігати власним збиткам, радянська держава, у всякому разі, мала чітку мету – відвернути простою. Яку мету переслідують сьогоднішні гос-

подарські суди, застосовуючи для обґрунтування відмови у відшкодуванні упущеної вигоди, позбавлену сучасної правової основи радянську формулу «якщо ж кредитор не вжив достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх, шкода з боржника не стягується?»

Тож обов'язок кредитора запобігати власним збиткам, який фактично витікає із досліджуваної нами правової позиції сучасних господарських судів за своєю сутністю і змістом повністю відповідає радянському державно-правовому і економічному ладу сталінських часів, з огляду зокрема, на свідчення юридичного довідника від 1953 року.

Наступне питання, яке ми маємо поставити, – яким чином, і чи могло взагалі таке статись, щоб сталінський правовий анахронізм міг потрапити у коло сучасної судової практики господарських судів часів незалежної України. Існує хоч і не беззастережна, але достатньо імовірна можливість позитивної відповіді на це питання. Правники зі стажем знають, що в СРСР не існувало системи судового вирішення господарських спорів у тому сенсі, як ми розуміємо це сьогодні. Такі спори вирішувались в системі т.зв. державного арбітражу за квазісудовими процедурами, як їх сьогодні можна було б назвати.

Цілком природно, що пострадянська судова система вирішення господарських спорів у незалежній Україні сформувалась саме на базі Державного арбітражу Української РСР [14]. Організаційні і процедурні засади останнього, тою чи іншою мірою, неминуче перекочували до нової судової системи. Тут не місце для детального дослідження цієї історії, в якій головне для нас, – це те, що у ході такої еволюції до нової судової системи, вірогідно, могли ввійти певні елементи традиції і практики державного арбітражу радянських часів.

Тож, цілком імовірно, що досліджувана нами правова позиція господарських судів щодо вирішення спорів про відшкодування упущеної вигоди була, як кажуть, «за замовчанням» перейнята з попередньої епохи разом із приміщеннями, стільцями і папками, і в подальшому не була піддана верифікації з огляду на новітні державно-правові, законодавчі і економічні реалії.

Підсумовуючи, слід підкреслити наступне. При вирішенні справ щодо відшкодування збитків, зокрема, упу-

щеної вигоди внаслідок порушення зобов'язань боржником господарські суди широко застосовують правову позицію, виражену формулою «якщо ж кредитор не вжив достатніх заходів, щоб запобігти виникненню збитків чи зменшити їх, шкода з боржника не стягується».

У сучасній правовій парадигмі судова позиція у такому формулюванні є логічно і юридично беззмістовною, оскільки, зобов'язуючи кредитора запобігати власним збиткам у контексті упущеної вигоди, вона відмовляє останньому у самій ідеї і намірах мати вигоди від зобов'язальних правовідносин. Водночас, така позиція, на наш погляд, є дискримінаційною щодо кредитора, оскільки зобов'язує останнього вживати заходів для запобігання власним збиткам у якості обов'язкової умови для реалізації його права на відшкодування збитків, яке гарантоване цивільним законодавством України і не передбачає вищенаведеної умови, тим самим позбавляючи кредитора права на повноцінний захист своїх майнових прав та інтересів.

Такий підхід можна умовно назвати принципом обов'язку кредитора запобігати власним збитком. Застосовуючи цей принцип у своїй практиці господарські суди з необґрунтованих підстав фактично сприяють перекладенню відповідальності за порушення зобов'язання з боржника на кредитора. Такий принцип за своїм змістом суперечить самій ідеї цивільних прав, оскільки фактично позбавляє кредитора права на захист від порушення зобов'язання боржником шляхом відшкодування упущеної вигоди.

За побіжними ознаками принцип обов'язку запобігання власним збитком походить, імовірніше всього, із радянського спадку одержавленої економічної і судово-правової системи сталінських часів, тобто, по суті виглядає сталінським анахронізмом.

Господарські суди мають перевірити походження, логічну і юридичну змістовність, нормативно-правові підстави і правомірність застосування принципу обов'язку запобігання власним збитком. Вирішення спорів щодо відшкодування збитків, зокрема, у формі неодержаних доходів (упущеної вигоди) мають базуватись на сучасних цивілізованих та правових підставах і підходах. Врешті, справою професійної честі українських судів є очищення засад своєї практики від будь-яких натяків на сталінські анахронізми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ясинська М. Як написати судові рішення: нові підходи Верховного суду. Юридична практика № 25–26 (1226–1227). URL: <https://pravo.ua/articles/jak-napysaty-sudove-rishennia-novi-pidkhody-verkhovnoho-sudu/>
2. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 № 3262-IV. Офіц. веб-портал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>
3. Рішення Господарського суду Харківської області: від 25 липня 2012 року у справі № 5023/2363/12 (ФОП ОСОБА_1 vs ТОВ «Лергіт»). ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/25445806>
4. Рішення Господарського суду м.Києва: від 02 квітня 2024 року у справі № 910/16643/23 (ТОВ «Цегла вашого дому» vs Держгеонадра). ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118320029>
5. Розізнана І.В. Підстави та умови відшкодування упущеної вигоди за порушення договірних зобов'язань. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2014. Серія ПРАВО. Випуск 28. Том 1. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6843/1/ПІДСТАВИ%20ТА%20УМОВИ%20ВІДШКОДУВАННЯ%20УПУЩЕНОЇ%20ВИГОДИ%20ЗА%20ПОРУШЕННЯ%20ДОГОВІРНИХ%20ЗОБОВ'ЯЗАНЬ.pdf>
6. Шишковський Б., Павлюк А. Упущена вигода. KPMG Law. 24.02.2021. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2021/02/upushchena-vyhoda.html>
7. Морозов Є. Упущена вигода: склад правопорушення та тягар доказування. LIGA.net. 27.08.2018. URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/30857>
8. Титикало Р. Проблемні питання відшкодування упущеної вигоди в судовому порядку. Титикало та партнери. Адвокатське бюро. URL: <http://tytykalo.com.ua/presa-pro-nas/problemni-pitannya-vidshkoduvannya-upushheno-d1-97-vigodi-v-sudovomu-poryadku/>
9. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Офіц. веб-портал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
10. Постанова Харківського апеляційного господарського суду: від 12 вересня 2012 року у справі № 5023/2363/12 (ФОП ОСОБА_1 vs ТОВ «Лергіт»). ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/26127943>
11. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. Офіційний веб-портал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
12. European Court of Human Rights (Application no. 37801/97). Case of SUOMINEN v. FINLAND. Judgment 1 July 2003. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61178>
13. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Офіц. веб-портал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
14. Про затвердження Указу Президії Верховної Ради Української РСР «Про перетворення Державного арбітражу при Раді Міністрів Української РСР у Державний арбітраж Української РСР і державних арбітражів при виконавчих комітетах обласних, Київської міської Рад народних депутатів у державні арбітражі областей і м. Києва»: Закон УРСР від 11.07.1987 № 4278-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4278-11> {Закон не застос. на території України згідно із Законом № 2215-IX від 21.04.2022}.